

Stanisław Flejterski, *Metodologia finansów*,
Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007,
ss. 267.

Piśmiennictwo ekonomiczne wzbogaciło się jesienią 2007 r. w bardzo wartościową pozycję z zakresu nauk finansowych i metodologii badań w tej dziedzinie. Jest to publikacja wyjątkowa, ponieważ niezależnie od samego wiodącego wątku merytorycznego, ukazującego pozycję i strukturę nauk finansowych w systemie nauki i nauk ekonomicznych w szczególności, podejmuje ona kluczowe współcześnie kwestie dyskusyjne, dotyczące statusu, ontologii i kierunków rozwoju badań nauk finansowych.

Unikatowy charakter recenzowanej pozycji wynika także z szerokiej perspektywy charakteryzowanych problemów oraz z subiektywnego podejścia Autora, który nie boi się stawiać trudnych pytań, jak również nie obawia się prezentacji własnych wątpliwości interpretacyjnych i udzielania niejednoznacznych odpowiedzi. Taki rodzaj narracji sprzyja intelektualnemu stymulowaniu czytelnika, pobudza jego wyobraźnię i kształtuje postawę poznawczą. Choć Autor wprost tego nie sformułował, to z kart jego książki wyraźnie przebijają refleksje, że „świat nauki nie tworzy prawd absolutnych”, i że „powinnością badacza jest wątpić i wciąż poszukiwać, ponieważ zmieniają się uwarunkowania i cechy otaczającego nas świata – zarówno przyrody, jak i gospodarki”. Stąd twórców nauki winna cechować otwartość, elastyczność i dynamizm w ogarnianiu otaczającej rzeczywistości, a także umiejętność syntezy i analizy obserwowanych zjawisk i prawidłowości.

Książka „uruchamia” wrażliwość czytelnika na bogactwo materii dotyczącej metodologii w ogóle, a metodologii finansów w szczególności. Wskazuje na ich złożoność, wieloczynnikowość determinant nie zawsze mających charakter li tylko pieniężny. Wskazuje na konieczność brania pod uwagę kształtujących je czynników – niezależnie jakby od wymiaru monetarnego – w perspektywie zrównoważonego rozwoju, uwzględniając pierwiastki ekologiczne i środowiskowe, humanistyczne i humanitarne, psychologiczne i technologiczne.

Recenzowana publikacja ma przejrzystą, czytelną i prawidłową strukturę – z jednym wszakże zastrzeżeniem. Moim zdaniem, logicznie bardziej uzasadnioną byłaby zamiana kolejności dwóch pierwszych rozdziałów. Proponowałabym w kolejnym wydaniu tej wartościowej pozycji wysunięcie na plan pierwszy najbardziej ogólnych zagadnień dotyczących istoty nauki, klasyfikacji nauk, a następnie nauk ekonomicznych i nauk o finansach (co stanowi obecnie treść rozdziału drugiego). Natomiast rozdział drugi prezentowałby już konsekwentnie metodologię i wzajemne relacje wspomnianych wyżej nauk (będące aktualnie rozdziałem pierwszym).

Autor przyjął konwencję prezentacji rozpatrywanych zagadnień „od ogółu do szczegółu”, co tworzy bardzo dobry układ eksplanacyjny i jest wyjątkowo trafne dydaktycznie. Ułatwia to czytelnikowi percepcję nietrywialnych problemów metodologicznych, dzięki wyrazistej i komunikatywnej formie przekazu treści merytorycznych.

Praca przygotowana jest niezwykle starannie, bogato ilustrując sekwencje logicznych rozważań. Autor posługuje się wieloma schematami i tabelami o oryginalnych treściach i jasnych relacjach wspomagających jego własne rozważania. Jednocześnie dozowanie trudności podnoszonych kwestii jest właściwie stopniowane, co skłania do kontynuowania lektury i zachęca do dalszego analizowania otoczenia i wewnętrznej struktury nauki o finansach. Autor ukazuje różnorodność problematyki finansów postrzeganych z odmiennych punktów widzenia i w bogactwie kryteriów klasyfikacji. Dyskretnie prowokuje do zagłębiania się w materię nauk finansowych, wskazując bogactwo rozmaicie stawianych pytań, zarówno w kontekście dynamiki procesów globalizacji, jak i szerokiej palety strategii w finansach różnych podmiotów gospodarujących.

Problematyka nauk finansowych i ich metodologii została ukazana zarówno na tle klasycznych dylematów, jak i najnowszych, najbardziej aktualnych tendencji modyfikujących proces poznania i funkcjonowania współczesnego życia gospodarczego i jego finansowych przejawów. Stąd w książce ukazano koncepcje zrównoważonego rozwoju i globalizacji, mające istotne „przełożenie” na aktualny kształt nauk finansowych i na przebieg ich procedur badawczych oraz rozwój ich metodologii.

Książka posiada istotne walory dydaktyczne. Autor sięgnął w niej do ogromnej skarbnicy dotychczasowego dorobku naukowego i piśmiennictwa ekonomicznego z zakresu metodologii

finansów, jak i samych nauk finansowych. Jego wywody wsparte są potężną wiedzą i erudycją z zakresu historii myśli ekonomicznej, uwzględniającą najnowsze osiągnięcia badawcze nauk finansowych i nauk pokrewnych, spełniających służebną rolę w odkrywaniu świata finansów. Recenzowana praca oparta została na bardzo bogatej i obszernej bibliografii przedmiotu, wykorzystującej zarówno literaturę krajową, jak i zagraniczną.

Pomimo ciężaru gatunkowego trudnych i różnorodnych zagadnień metodologii i procedur badawczych w naukach finansowych – książkę czyta się bez specjalnych kłopotów, ponieważ Autor bardzo umiejętnie „wciąga” czytelnika w treści merytoryczne, przechodząc do kolejnej ząębającej się problematyki, tak że niepostrzeżenie „wchodzi” w kolejny próg wtajemniczenia. To wielka umiejętność, której można Autorowi pozazdrościć. Nie wystarczy bowiem napisać mądrą i wartościową książkę, lecz sztuką jest zainteresowanie i zafascynowanie odbiorcy, by chciał ją czytać bez dydaktycznego przymusu.

Książka St. Flejterskiego napisana jest klarownym, potoczystym językiem, wzbogaconym autorską refleksją i odniesieniami o charakterze niekiedy mniej naukowymi, a bardziej publicystycznymi, co wszakże nie jest wadą, lecz stanowi przyjazną formę odskoczni od konsekwentnego nurtu naukowej prezentacji.

Wszystkie wyżej wspomniane zalety składają się na wysoką ocenę recenzowanej książki.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów. Rozdział pierwszy przedstawia istotę i przedmiot metodologii nauk i jej relacje z pokrewnymi dziedzinami wiedzy. Następnie Autor charakteryzuje różne rodzaje metodologii i nauk, wynikające z zastosowania odmiennych kryteriów klasyfikacji. Na tym tle ukazuje metodologię nauk ekonomicznych, będącej przykładem metodologii szczegółowej, jak również wzajemne relacje metodologii nauk finansowych i ogółu nauk ekonomicznych.

Rozdział drugi omawia status i miejsce nauki finansów w systemie nauk. W związku z tym Autor poświęcił wstępne rozważania istocie, cechom, kryteriom i funkcjom nauki. Następnie wskazał na umiejscowienie nauk ekonomicznych w klasyfikacji nauk. Końcowe rozważania St. Flejterski poświęcił osobliwościom nauk ekonomicznych i nauce finansów.

Trzeci rozdział książki dotyczy struktury współczesnej nauki finansów. Autor ukazuje w nim genezę i etapy rozwoju nauki finansów, a następnie podkreśla kluczowe kwestie, mające wpływ na kształt współczesnych finansów: ryzyko i niepewność działalności gospodarczej oraz procesy globalizacji. Dalszą część tego rozdziału zajmują rozważania poświęcone dyscyplinom nauk finansowych, wyodrębnionym według klasycznych kryteriów: skali oddziaływania (terytorialnego) i podmiotów funkcjonujących na rynku. Jednocześnie St. Flejterski wskazuje na aktualny rozwój nowych dziedzin w naukach finansowych, niepoddających się klasycznym kryteriom podziału tych nauk – takich jak finanse szarej strefy, finanse instytucji pozarządowych oraz finanse behawioralne.

Rozdział czwarty charakteryzuje otoczenie „naukowe” nauki finansów, traktując jednocześnie tę ostatnią jako naukę wielobiegunową, uwzględniającą podejście podmiotowe, przedmiotowe, instrumentalne i funduszowe. Autor określił wzajemne relacje nauki finansów z wybranymi dziedzinami nauki oraz różnymi dyscyplinami nauk ekonomicznych.

Rozdział piąty przedstawia przedmiot badań oraz rolę abstrakcji w nauce finansów. St. Flejterski podejmuje tu kwestie pola badawczego, jak i zjawisk, procesów i stosunków finansowych, stanowiących o istocie tej nauki. Rozpatruje także główne abstrakcyjne pojęcia wykorzystywane w nauce finansów, takie jak kategorie, prawa, zasady, modele i teorie finansów. Rozdział zamykają uwagi poświęcone instrumentom finansowym.

Rozdział szósty charakteryzuje metodę nauki finansów, postawy metodologiczne i stosowane procedury badawcze. Dalszą część rozdziału poświęcono omówieniu wybranych szczegółowych metod stosowanych w badaniach nauki o finansach – poczynając od klasycznych sposobów wnioskowania, eksperyment, metody jakościowe, ilościowe, proekologiczne, po wielowymiarową analizę porównawczą.

W rozdziale siódmym Autor skupił swą uwagę na problematyce analizy porównawczej, rozpatrując ją wszakże nie pod kątem metod stosowanych w porównaniach prowadzonych rozważań nauk finansowych, lecz w perspektywie komparastyki przedmiotowej i jej ewolucji u schyłku minionego stulecia i w początkach XXI w.

Zarówno przedstawiona struktura książki, jej treści merytoryczne, jak i wcześniej wskazane walory intelektualne i dydaktyczne, składają się na bardzo wysoką ocenę recenzowanej pozycji. Bardzo silnie należy podkreślić, że mamy do czynienia z pracą wyróżniającą się w piśmiennictwie ekonomicznym. Autor posiadał rzadką umiejętność – w prezentowaniu trudnych, skomplikowanych

i niejednoznacznie określonych paradygmatów nauki finansów w sposób przystępny i zachęcający z ogromną erudycją i elegancko zwiększając stopień wtajemniczenia w arkana metodologii nauki finansów, przybliżyła jej kluczowe problemy. Książka St. Flejterskiego twórczo pobudza do stawiania pytań młodych adeptów nauki – studentów i doktorantów kierunków ekonomii i zarządzania. Jednocześnie bardziej doświadczonych pracowników nauki zmusza do refleksji i podejmowania trudnych wyzwań w ich poszukiwaniach badawczych. Poza tym jest ona inspirującą lekturą dla przedstawicieli życia gospodarczego, pragnących podejmować decyzje pro publico bono, rozumiejąc ich wielowymiarowość.

Wiesława Przybylska-Kapuścińska

Andrzej Wernik, *Finanse publiczne. Cele, struktury, uwarunkowania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, ss. 228.

Wejście w życie od 1 stycznia 2006 r. nowej ustawy o finansach publicznych, a następnie obszerna jej nowelizacja z 8 grudnia 2006 r., nie przyniosły oczekiwanych i postulowanych przez różne środowiska (naukowe, eksperckie, a także polityczne) zmian. W szczególności nie spełnia ona postulatów w zakresie: 1) racjonalizacji gospodarki środkami publicznymi, 2) konsolidacji finansów publicznych i ograniczenia tzw. systemu pozabudżetowego, 3) dalszego uwzględnienia uwarunkowań wynikających z członkostwa Polski w UE (np. ujednoczenie podmiotowego zakresu sektora finansów publicznych i *general government*¹; ujednoczenie sposobu rejestracji operacji – Polska dokonuje tego na bazie kasowej, podczas gdy ESA 95 nakazuje rejestrację operacji na bazie memoriałowej, tzn. w momencie ich powstania, zmiany, ustania lub wygaśnięcia). Ponadto nie zawiera rozwiązań systemowych zmierzających do zmniejszenia strukturalnego deficytu sektora finansów publicznych. Stąd oczekiwania reformatorskich zmian w finansach publicznych są uzasadnione i z ostrością formułowane.

W nurt tej debaty wpisuje się recenzowana książka prof. Andrzeja Wernika, diagnozująca stan finansów publicznych w Polsce. Recenzentce problematyka ta jest bliska ze względu na osobiste zainteresowania naukowe oraz obowiązki dydaktyczne. Ponadto zawsze z uwagą śledzę liczne opracowania – raporty, wnikliwe analizy tego Autora. Recenzowana pozycja stanowi „syntetyczny traktat o finansach publicznych” (s. 10), który cechuje się kompleksowym ujęciem złożonych problemów finansów publicznych (przy ograniczonych ramach objętościowych – książka liczy 228 stron) oraz wszechstronną i pogłębioną analizą ich oddziaływania na życie gospodarcze i społeczne. Walorem publikacji jest również charakter rozważań, w których dominuje – jak zauważa Autor – „analityczny opis realnie występujących zjawisk” (s. 11). Książka stanowi zatem wartościowe kompendium wiedzy nie tylko dla studentów kierunków ekonomicznych, ale również dla praktyków gospodarczych oraz osób zawodowo zajmujących się sprawami finansów publicznych.

Lektura publikacji – niezależnie od jej walorów merytorycznych – skłoniła recenzentkę do sformułowania kilku polemicznych uwag, zarówno o charakterze formalnym, jak i zasadniczym.

¹ Formalna definicja polskiego sektora finansów publicznych zawarta w ustawie o finansach publicznych opiera się na wyciszeniu form organizacyjnych, które są do tego sektora zaliczane, podczas gdy definicja sektora *general government*, według przyjętego w UE systemu ESA 95, za kryterium zaliczenia do tego sektora przyjmuje rodzaj działalności i sposób jej finansowania, a nie formalną organizację jednostki wykonującej zadania publiczne.